

Göç Sürecinde Sosyal Bütünleşme Olgusunun “Öteki” ile İlişki Bağlamında Değerlendirilmesi

Kübra Alarçin¹

Kırklareli Üniversitesi

Öz: Dünyada göç hareketleri küreselleşmenin de etkisiyle hızını artırarak devam etmektedir. Geçmişten bugüne göç tarihine bakıldığında hem göçlerin hem de göçmenlerin karakteristik özellikleri hem de aynı zamanda göçe ve göçmenlere ev sahibi toplumlar ve devletler tarafından bakış açısı değişmiştir. Göçmenler ve göçmen olmayanlar arasındaki uyumun ve bütünleşmenin sağlanmasında öteki ile ilişkinin temel dinamiklerinin süreci nasıl etkilediğı önemli bir faktördür. Göçmenlere yönelik algıların değişmesi, bütünleşme sürecini nasıl etkilemektedir? Bu çalışmanın temel amacı göç sürecinde özneler arası uyumun nasıl sağlandığı ya da nasıl sağlanacağı hakkında temel görüşleri analiz etmek ve bu süreçte kurumlara düşen sorumluluğı ortaya koymaktır.

Anahtar kelimeler: sosyal bütünleşme • uyum • kültürleşme • ötekilik • göç

1 Kübra Alarçin (Dr.), Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Kırklareli.
Eposta: k.hidiroglu@gmail.com

Atıf: Alarçin, K. (2020). Göç sürecinde sosyal bütünleşme olgusunun “öteki” ile ilişki bağlamında değerlendirilmesi. *Toplumsal Değişim*, 2, 67–81.

Göç hem bireysel anlamda insan hayatını hem de sosyal ve kültürel anlamda toplum yapısını şekillendiren en temel olgulardan biridir. Göç etmek neredeyse insanın karakteristik bir özelliği olarak görülebilir. Geçmişten bugüne göçün tarihine bakıldığında ise göçün hızının ve karakterinin değiştığını buna bağlı olarak göçmenlik algısının farklılaştığını söylemek mümkündür. Bu hem göçmenlerin kendilerini nasıl konumlandıkları ve sosyal hayata nasıl dahil olduklarını hem de yerlilerin göçmenlerle ilişkilerini tesis eden öteki ile ilişkinin temel dinamiklerini değiştirmiştir.

Bugün dünya üzerindeki insanların mekânsal dağılışıını belirleyen şey göç'ün kendisidir. Karl Schlögel (akt. Gedik, 2010, s. 41) "Dünyayı 21. yüzyılda daha çok bir göçebeler gezegeni olarak isimlendirebiliriz." derken kastettiği de tam olarak budur. Dünya uzun zamandan beri bir göç çağını yaşamaktadır. İnsanların hareket halinde olmaları dünyada hem mekânsal hem de toplumsal dinamikleri sürekli yenilemektedir. Dolayısıyla göç kendi başına pek çok toplumsal, ekonomik, siyasal hareketin de aynı anda nedeni ve sonucu olmaktadır. İnsanlık tarihi kadar eski olsa da göç eğiliminin bu kadar artmış olması elbette daha yakın zamandan itibaren görülen bir olgudur. Daha önceden insanları isteseler de bir yerden başka bir yere gitme konusunda sınırlayan faktörlerin pek çoğu artık küreselleşmenin etkisiyle ortadan kalkmış durumdadır. İnsana hareket özgürlüğü sağlayan her yeni gelişme, göçün hızını daha da arttırmıştır. Hatta yalnızca göçün hızını artırmakla kalmamış dünya üzerindeki göç rotalarını da değiştirerek hareketin dünya toplumları üzerinde farklılaşan etkilerini de arttırmıştır. Kitle iletişim araçlarının gelişimi, haberleşmenin ve dolayısıyla dünyadan haberdar olup yeni fırsatları takip etmenin kolaylaşması, ulaşımın bu fırsatlara erişmeyi kolaylaştıracak ilerlemeler kaydetmesi, sanayileşme ve gelişmekte ölkelerde var olan yeni istihdam alanlarının çekiciliği bu artışı destekleyen en temel faktörlerdir. En nihayetinde küreselleşmenin kendisi zaten bilginin, kültürün, emeğin yer değiştirmesinin sonucu olan bir bütünleşme sürecini ifade etmiyor mu? O halde işte bu noktada da göç küreselleşme ile olan ilişkisi bakımından da hem bir sebep hem de bir sonuçtur, tıpkı tam tersinin de söylenebileceği gibi.

Castells (2013) küreselleşmeyi ifade ederken onun ekonomik, kültürel, sosyal pek çok öğenin, bilginin ve dahası emeğin sınırların ötesine geçerek serbest dolaşıma imkân verdiğini ve daha da önemlisi artık tüm bunların sınır ötesi mekanlardan da kontrol edilebildiğini belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında insanın hareketi küreselleşmeyi hızlandıran bir hareket olarak görölmüştür. Ancak aynı zamanda küreselleşme bilginin ve emeğin ve hatta çok daha fazla olgunun serbest dolaşımına imkân vererek grupların oldukları yerlerden merkezlere doğu ilerlemesinde etkili olmuştur. Bu nedenle göç ve küreselleşme arasındaki ilişkinin niteliği aslında bir anlamda bir neden sonuç ya da etki tepki ilişkisi gibi de görülebilir. Küreselleşmenin ekonomi ile olan teması bu ilişkide önemli bir yere sahiptir. Çünkü ekonomik gelişmeye paralel olarak istihdam alanlarının genişlemesi grupları öncelikle kırdan kente sonrasında ise

merkezden başka bir merkeze çeken faktörlerin en etkili olanıdır. Bu anlamda küreselleşme toplumsal hareketlilik ile olan ilişkisi anlamında gruplar üzerinde belirleyici bir role sahiptir. Toplumlar artık çok fazla kültürel ögenin görünür hale geldiği sosyal mekanları paylaşmaktadır.

Robertson (1999) dünyanın küreselleşme ile beraber tek parça bir mekân hâline geldiğini belirtir ve aslında bu yeni tablo birbirine karışmış pek çok kültürün özelliğini de içinde barındıran yeni birçok kültürlülük tablosunu da ortaya koyar. Bugün dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir değişiklik dünyanın başka bir yerini kolayca etkileyebilir. Ayrıca dünyadaki göç hareketinin genel olarak artışına istinaden göçmenlerin ve göçmen olmayanların karşılıklı etkileşimi, göçün değişen niteliklerine de bağlı olarak değiştirici ve dönüştürücü etkisini de artırmaktadır. Göç bu minvalde insanın bir yerden başka bir yere hareketinden, mekânsal değişiklikten çok daha fazlasını içerir. Örneğin toplumların yemek kültürlerine etkisine bakıldığında bile göçmenler toplumsal olguları etkileme konusunda ciddi bir potansiyele sahiptirler. Yemek kültürü aslında aynı zamanda bir yaşam biçimini de ortaya koymaktadır. Belge (2001, s. 35) bunu “bir ulusal mutfak, sadece ulusal ekonominin değil, bir dünya görüşünün ürünü aynı zamanda” şeklinde ifade etmektedir. Dolayısıyla göçmen yemeklerinin toplumsal kabulü aynı zamanda bir dünya görüşünün de paylaşılmasını ifade eder. Bugün dünya üzerinde pek çok toplumda göçmenlerin kendi mutfak kültürlerini de göç ettikleri toplumlarda görünür hale getirdikleri görülmektedir. Bir başka örnek olarak özellikle Türkiye’de iç göç’ün sonuçları bakımından oldukça tartışılan gecekondulaşma meselesi gösterilebilir. Göçmenlerin toplumsal etkilerinin mekâna yansımaları da belli şekillerde görmek mümkündür. Özellikle göçmenlerin oluşturduğu mahallelerin toplumla olan ilişkileri ve kendi kültürel değerlerini ortaya koyarak toplumsal anlamda mekânı dönüştürmeleri göçün toplumsal hayata etkileri bakımından değerlendirilebilir. Bunun en iyi örneklerini ise Amerika’da göçmenler tarafından oluşturulmuş mahallelerde görmek mümkündür. Burada yalnızca insanların değil, aynı zamanda fikirlerin, kültürlerin, geleneklerin ve hatta inançların da bu hareketliliğe dahil olduğu görülmektedir. Bu nedenle göç etmek yalnızca bir yer değiştirme eyleminden çok daha fazlasını ifade etmektedir.

Ben ve Öteki

Göç, toplumsal alanı şekillendirirken hem insanın kentle olan ilişkisini hem de insanların birbirleri ile olan ilişkilerini her defasında yeniden üretir. Bu nedenle de göç her farklı karşılaşmada yeniden üretilen gruplar, insanlar ya da kültürler arası ilişkilerin biçimini de belirler. Gruplar arası karşılaşmalarda ilişkinin tesis edilme süreci belli bir takım sosyal olguların da dahil olduğu pek çok farklı bileşenin bir araya geldiği bir durumu ifade eder. Göçmenler ve göçmen olmayanlar arasındaki ilişki ise çok daha fazla faktörün etkin olması sebebiyle daha karmaşık ve zor olabilir.

İşte bu noktada bütünleşme, uyum ya da çatışma potansiyeli üzerinden kurulabilecek ilişkinin temel dinamiklerinin bu ilişkiyi sürdürebilecek nitelikleri de barındırması ya da bu süreçte tesis edilmesi gerekmektedir. Karşılaşma deneyimi özellikle uluslararası göçmenler ile ilişki bağlamında başlangıçta ben ve öteki ya da “biz ve onlar” karşıtlığı üzerinden kurulmaktadır. Burada öteki yabancıdır, bilinmeyen pek çok niteliğe sahiptir ve dolayısıyla kişinin kendisini ait hissettiği sosyal ve kültürel alanın dışındadır. Dolayısıyla göçmenlerle kurulan ilk karşılaşma sürecindeki ilişkinin temel dinamiklerini belirlemede belirleyici olan şey göçmenin yabancılığı üzerindeki vurgudur. Ancak elbette bu yabancı olma halinin de belli düzeylerde daha fazla ya da daha az hissedilir olduğunu farklı karşılaşmalar üzerinden görmek mümkündür. Göçmenlerin geldikleri ülkenin mekânsal yakınlığı, kültürel yakınlık ya da din, dil ve benzer etkilere sahip olabilecek ortaklıklar bu yabancı olma durumunun nasıl algılandığı konusunda etkili olmaktadır.

Sosyolojik olarak *yabancı*nın ilk kavramsallaştırmasının George Simmel tarafından yapıldığı bilinmektedir. Simmel (2009) için yabancı, aslında bir anlamda grubun sayısal büyüklüğü ile de ilişkili olarak, bir gruba sonradan katılanın daha önceden o grupta olanlar tarafından betimlenmesi halidir. Simmel yabancıyı biri olumlu ve biri olumsuz olmak üzere iki ayrı boyutta ele alır ve yabancı ile olan ilişkinin nitelik olarak yalnızca belli ölçülerde gerçekleştiğini belirtir. “Yani, insan yabancıyla sadece belli nitelikleri paylaşıırken organik bir bağı olan kişilerle ilişkisi tam da onları salt genel olandan ayıran özgül özelliklerin benzerliğine dayanır.” (Simmel, 2009, s. 152). Bauman (2010, s. 65) aslında yabancıнын sırf yabancı olmaktan kaynaklanan bir şekilde dışarıda tutulan olduğunu ifade eder ve bu durum aslında yabancılığın kendisinde içkin olan bir ötekiliği barındırdığı anlamına da gelebilir. Dolayısıyla bu haliyle yabancı aynı zamanda bir risk ve bu nedenle de bir korku kaynağı olarak görülmektedir.

İçinde bulunduğumuz çağ artık bu anlamda göçmenler ve göçmen olmayanların çok daha fazla mekânda karşılaştığı ve bir arada yaşadığı bir çağdır. Aynı zamanda bu çağ bir anlamda artık fark edilir derecede yükselmiş olan yabancı düşmanlığını da ortaya koymaktadır (Özer, 2015). Dolayısıyla ötekileştirme meselesi, bir arada yaşama konusunda karşılaşılan zorluklar ve yabancı olana karşı gösterilen negatif tutum bu çağın en büyük sorunlarından biridir. Bu sorun yalnızca bireysel ya da grup bazında ele alınan karşıtlıkların oluşturduğu toplumsal bir sorun değil aynı zamanda grup davranışını teşvik etmede kullanılan siyasi bir araç olarak kullanılması açısından da başka bir sorunu göstermektedir. Nitekim çağımızda siyaset sahnesi, göçmenlerin ötekileştirilmesi üzerinden yapılan konuşmaları, önlerine tel örgüler çekip güvenliğini sağlayacağını ifade ederek toplumsal alanda göçmenleri potansiyel suçlular gibi gösteren dünya liderlerinin yabancı düşmanlığını ve onları alkışlayan milyonları sergilemektedir.

Öteki kavramı klasik sosyoloji için özellikle kimliklerin oluşum sürecini açıklamada önemli bir açıklayıcı durumundadır. Göç deneyimi açısından bakıldığında ise

öteki kendisi üzerinden ortaya koyulan bir ilişki sürecinin nasıl oluştuğuna dair temel birtakım veriler sağlamaktadır. Öteki kavramı anlam olarak negatif bir çağrışıma sahip gibi görülebilir. Çünkü ben ve öteki arasındaki ilişkide öteki özellikle bugün dünya üzerindeki göç deneyimleri üzerinden okunduğunda istenmeyendir. Ancak bu durumda bile öteki aslında kişinin kendisini konumlandırmanın da bir yöntemidir. Öteki ile aradaki fark tarafların birbirlerine benzemeyen özellikleri üzerinden kurgulanmaktadır. Bu nedenle kişi ötekini tanımlarken aslında bir anlamda kendini de tanımlamaktadır. Negatif çağrışıma sebep olan temel yaklaşım ise Schnapper’ın ifade ettiği üzere ötekinin kişinin kendisinin eksik halinden başka bir şey olamayacağı düşüncesidir (Schnapper, 2005, s. 26). Kauffman da kimliğin oluşum ve üretim sürecinin aslında büyük ölçüde ötekini reddederek gerçekleştiğini belirtmektedir (Bauman, 2011, s. 128). Bu reddediş aslında bir anlamda ötekinin aynı zamanda istenmeyen ilan edilişi ile bağlantılıdır.

Herbert Mead “Zihin, Benlik ve Toplum”da genel anlamda kimliklerin anlaşma, anlaşmazlık ya da öteki ile müzakere yoluyla üretildiğini belirtir. Dolayısıyla aslında her göçmen karşılaşmasının uyum ve çatışma potansiyelinin hangisini üretirse üretsin ortaya koyduğu şey tartışmasız olarak kimliklerin bu karşılaşma çerçevesinde sürekli olarak yeniden üretildiğidir. Burada esasen hem benzerlikler hem de farklılıklar üzerinden kurulan bir karşılaşma deneyiminden bahsetmek mümkündür. Çünkü benzerlikler ve farklılıklar göçmenlerle göçmen olmayanlar arasında kurulan iletişimde belirleyici etkenlere sahiptirler. Bu benzerlik asimilasyon teorilerinin vurguladığı ve bir grubun diğerine benzemesi yoluyla sağlanan ve başarılı olarak kabul edilen asimilasyon sürecindeki benzerlik kavramı ile aynı değildir. Burada kullanılan benzerlik kavramı aslında daha çok ortaklıklar üzerinden tanımlanan bir kavram olarak görülmelidir. Nitekim belli ortak niteliklerin varlığı tarafların birbirleri ile olan bütünleşme sürecine katkı sağlayabilirken, kabul sürecinde tarafların birbirlerinden farklılaşan özelliklerini de daha çabuk tanımaya ve dolayısıyla farklılığa daha açık olma sürecine de destek olabilmektedir. Örneğin ortak bir dili konuşmak gruplar arasında iletişimi kolaylaştırdığı ölçüde karşılıklı bütünleşme için pozitif bir etkiye sahip olmaktadır. Ya da daha günlük yaşamda çok daha basit sayılabilecek ortak hedefler ve amaçlar grupları birbirlerine daha yakın hâle getirebilir. Bu durum ötekinin bilinmez ve kapalı olma özelliğini azaltarak gruplar arası ilişkinin negatif boyutunu en aza indirgemenin bir yolu olarak görülebilir.

Sosyal entegrasyon ya da uyum sürecinde ev sahibi toplum tarafından göçmenlerden beklenen davranışın aslında bir anlamda ev sahibi toplumun belirlediği şekilde olması gerektiği gibi görülebilir. Ev sahibi toplum tarafından onay görmeyen davranışlar genellikle yabancı olarak konumlandırılan gruba karşı bir sınır koymayı da beraberinde getirmektedir. Bu aslında yabancının fiziksel varlığının verdiği rahatsızlığın ötesinde, yabancıya yönelik algının çağrıştırdığı risk ve korku üzerinden şekillenir. Ve bu da

en nihayetinden bu korkunun yine insan eliyle yaratılması ve gündemde tutulmasıyla mümkün olmaktadır. Dolayısıyla toplum yabancı ile olan ilişkide sürekli olarak onu dönüştürmeye yönelik hamlelerde bulunabilir. Ancak asimilasyon teorileri her ne kadar toplumun baskın kültürünün sayıca az olanı zamanla kendisine benzeceğini ve sayıca az olan grubun kültürünü ve yaşam pratiklerini kendi içinde eriteceğini varsaysa da (Algan ve ark., 2012, s. 4), bu etkileşim genellikle karşılıklı olmaktadır. Yani burada her iki grubun da birbirini değiştirme ve dönüştürme potansiyelinin üzerinde durmak gerekmektedir. Çünkü toplumsal değişim bağlamında göçmenler ve ev sahibi toplum birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedirler. Bu ilişkinin yeni bir kimlik oluşturma süreci olduğu düşünöldüğünde bu yeni kimlik, mekânı paylaşan öznelerin kimliklerinin toplamından çok daha farklı bir kimlik meydana getirecektir. Bu nedenle bütünleşme kavramının uyum kavramından daha olumlu bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkün görölmektedir. Uyum tek yönlü bir süreci çağrıştırırken bütünleşme kavramı daha karşılıklı ve çift yönlü bir süreci çağrıştırır. Bu anlamda ev sahibi toplum ile göçmen gruplar arasındaki ilişkide sosyal ve kültürel etkileşim sonucu her iki grup da birbirine ait öğeleri zamanla içselleştirmektedir. Örneğin Türkiye’de pek çok kentte göçmen adetleri, müzikleri, yemekleri, şarkıları, oyun havaları belli bir süre sonra o kentin insanları tarafından da paylaşılmaya ve yaşatılmaya başlamaktadır. Bir göç ülkesi olarak Türkiye’de bu duruma günlük hayatta pek çok örnek vermek mümkündür. Hatta bazı gelenekler o kadar sahiplenilmiştir ki artık gerçekte nereye, hangi ülkeye, hangi şehre, hangi kültüre ait olduğunun bile bilinmediğı örnekler vardır. Ve kente yeni gelenler de bir süre sonra bu kültürü o kentin bir parçası olarak yaşatmaya başlar ve devam ettirirler. Bu durum sonuç olarak ortak bir kültürel değer olarak benimsenip yaşatılabilmekte ve bir kültürleşme durumunu ortaya koymaktadır.

Psikoloji literatüründe genellikle birey bağlamında kullanılan kültürleşme kavramı, toplumsal bir olgu olan göçle ilişkili olarak toplumsal bağlamda göçün bütünleşme sürecinin değerlendirilmesi açısından verimli bir çözümleme imkânı sağlamaktadır. Sam (2006) göç yoluyla karşılaşan grupların doğal süreç içerisinde birbirlerinden etkilendiklerini ve bunun da kültürleşme ile sonuçlandığını belirtmektedir. Bu anlamda kültürleşme için bir bütünleşme süreci demek yanlış olmayacaktır. Kültürleşme bireysel ve toplumsal ve toplumsal dinamikleri içeren bir süreçtir ve dolayısıyla kavramı bir anlamda hem sosyolojik hem de psikolojik olarak yorumlamak mümkündür. Flakerud (2007) kavramı “bir grubun başka bir grupla etkileşimi sonucu meydana gelen değişim” olarak tanımlar. Kültürleşme meselesinde iki farklı bakış açısından söz etmek mümkündür. Bunlardan biri 1964 yılında Marshall Gordon tarafından ortaya koyulmuş olan “Tek Boyutlu Kültürleşme Modeli”dir. Gordon (1964) bu modelde “başarılı” bir kültürleşme sürecinin gerçekleşmesi için gereken temel nitelikleri ortaya koymaktadır. Ona göre kültürleşmenin gerçekleşebilmesi var olan iki seçenekten yalnızca birinin başarılı olması gerekmektedir. Bu seçeneklerden biri kişinin kendi değerlerinden, kültüründen ve dolayısıyla kendi geleneklerini ve değerlerini yansıtan toplumsal pratik-

lerinden vazgeçerek baskın olan kültürü benimsemesi, diğeri ise kendisine ait olan ve kendi kimliğini yansıtan tüm bu değerleri muhafaza etmesidir. Gordon burada başarılı bir kültürleşmenin ancak baskın olan kültüre uyum sağlandığı ölçüde gerçekleştiğini varsaymaktadır. Bu bakış açısına göre çok kültürlülük başarılı bir kültürleşme sürecinin sonucu değildir ve ancak tek tip bir kültüre odaklanarak ona uyum sağlamak başarılı bir kültürleşme sürecinin de temel şartı gibi görülür. Bu model tek doğrultuda ilerleyen asimilasyon teorileri ile pek çok benzerlik taşımaktadır. Chicago okulu tarafından geliştirilen asimilasyon teorisi, göçmenlerin kendi kültürlerinden koparak ev sahibi toplumun baskın kültürünü benimsemesini ifade eder. Asimilasyon teorilerinde bu karşılaşma süreçleri baskın olan kültüre geri dönülmez bir biçimde uyum sağlama ile sonuçlanmaktadır. Bu eritme potası olarak da adlandırılmaktadır (Giddens, 2000, s. 251). Eritme potası ifadesinde göçmen kültürün bir anlamda bu potadan geçirilerek baskın kültüre dönüşmesi durumuna atıfta bulunulur. Çokkültürlülük ya da çokkültürcülük yaklaşımında ise farklı kültürlerin bir arada yaşama imkanının varlığına atıfta yapılmaktadır. Bu yaklaşıma göre göçmenler asimilasyon teorisindeki gibi sürece maruz kalan pasif bir özne değil aksine kimliğini yeniden şekillendiren aktif birer özne konumundadırlar (Glazer ve Moyhinan, 1970; Handlin, 1973). Salata kasesi kavramı da işte bu çok kültürlülük durumunu ifade eden kavramlardan biri olarak ortaya koyulmuştur. Salata kasesi modelinde göçmenler için göç edilen yerde kendi kültürlerini yaşatma imkanı vardır. Her bir farklı kültür kendi başına ayrı özellikler taşıırken bir araya geldiklerinde ortaya çıkan tablo hepsinin kendi özel niteliklerinden çok daha fazla ve farklı bir görüntüyü ortaya koymaktadır.

“Gordon’un Tek Boyutlu Kültürleşme modeli”nin bir anlamda eksik olduğunu ifade eden Berry onun yerine daha kapsamlı olabileceğini düşündüğü İki Boyutlu bir kültürleşme modeli geliştirmiştir. Bu da aslında bir anlamda çok kültürlülük anlayışına benzemektedir. Bu modelde kişiler hem kendi kültürel değerlerini yaşatmak imkânı bulurken aynı zamanda diğer kültürle de etkileşim içinde olabilmektedirler. Berry burada kültürleşme sürecinin 4 farklı yönelimini şu şekilde ifade eder: “Asimilasyon, ayrılma, bütünleşme ve marjinalite” (Berry, 2009; Berry ve ark., 1989). Dolayısıyla kültürleşme süreci farklı yönelimlere göre farklı şekillerde sonuçlanabilmektedir. Bu durumda bütünleşme göçmen grubun hem kendi kimliğini muhafaza edip hem de aynı zamanda diğer kültürle etkileşim kurabildiği durumda meydana gelirken, grubun diğer kültürle etkileşim kuramadığı durumda ise ayrılma meydana gelmektedir (Berry, 1997; Berry ve Sam, 1996). Bu ihtimaller dışında ise göçmen grup kendi kültürünü terk ederek baskın kültürü benimserse süreç asimilasyona doğru gitmektedir. Bu durumda uzun vadede göçmen grup tamamen baskın olan kültürü benimsemekte ve kuşaklar boyunca bu benimseme artarak devam etmektedir. Son olarak ise her iki kültürle olan etkileşimin olmadığı durumlar marjinalleşme olarak adlandırılmaktadır (Berry, 1997; Berry ve Sam, 1996).

Sosyal uyum kavramı özellikle akademik literatüre bakıldığında oldukça yaygın olarak kullanılan kavramlardan biridir. Ancak buna rağmen yine de bu kavrama ait yeterli ve tam bir tanımın çoğunlukla yapılmadığı da ortadadır (Nagel ve Staeheli, 2008). “Tanımlar çoğu zaman entegre bir toplumun neye benzediğine dair normatif varsayımlara dayanır.” (akt., Peter, 2011, s. 59). O halde sosyal anlamda uyumlu ya da bütünleşmiş bir toplumun nasıl olduğu sorusuna verilebilecek cevap nedir? Burada aslında her toplumda birbirinden farklılık gösteren süreçlerin işlediği de göz önüne alındığında bu sorunun net bir cevabı, ya da en azından her toplum için geçerli net bir cevabı da mümkün görünmemektedir. Çünkü toplumsal süreçler zamana, mekâna hatta coğrafyaya göre değişiklik gösteren belli birtakım dinamiklere sahiptirler ve dolayısıyla bu sürecin daha mikro ölçekte ve yerele özgü dinamikler göz önüne alınarak açıklanması daha doğru sonuçlar verebilir. İşte tam da bu nedenle sosyal bütünleşme ve uyum üzerine yapılan çalışmalar sürekli yeni soru ve sorunların peşinden gitmektedir. Bu sürecin nasıl ilerlemesi gerektiği sorusuna cevap arayan Buck, süreçten ziyade sonuca odaklanarak (2005, s. 47) sosyal bütünleşme sürecinin ulaşması gereken beş hedef olduğunu belirtmektedir. Bunlar;

“(1) Ortak değerler ve kent kültürü, (2) sosyal düzen ve sosyal kontrol, (3) sosyal dayanışma ve gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılması, (4) sosyal ağlar ve sosyal sermaye ve (5) mekâna bağlılık ve kimlik”tir.

Yani aslında çalışmaların gösterdiği genel odaklar sürecin nasıl işlemesi gerektiğinden ziyade beklenen ve olması istenen sonucun ne olması gerektiği ile ilgilidir. Nitekim arzu edilen sonuca ulaşmada tek bir yöntem pek mümkün görünmemektedir.

Bu minvalde diğer tüm faktörlerin yanı sıra, gruplar arasındaki bütünleşme sürecinde hem hükümetlerin hem sivil toplum kuruluşlarının hem de medyanın ve diğer kamusal kurumların temel olarak bütünleşme sürecini etkileyen mekanizmalar olduğunu hatırlamakta fayda vardır. Çünkü ötekileştirici dil örneğın hükümetler tarafından kullanıldığında ya da medya kanalıyla topluma aktarıldığında toplumsal anlamdaki negatif etkilerinin nasıl yayıldığıнын örneklerini bugün dünyanın farklı ülkelerinde görmek mümkündür. Hükümetler artık göçmenleri potansiyel suçlular ya da güvenliğı tehdit eden risk faktörleri olarak görmektedirler. Sanayileşme döneminde toplumsal kalkınmanın bir parçası olarak görülen ve göçe teşvik edilenler, artık toplumsal karmaşanın, ekonomik kötü gidişatın, buhran dönemlerinin, artan suç oranlarının potansiyel sorumluları olarak görülmektedir. Bu durum, toplumun belli kesimlerinde karşılık bulmakta ve ırkçı olarak nitelendirilebilecek eylemlerin artışında da etkili olarak yükselen ırkçı ve nefrete dayalı eylemlerin zaman içerisinde normal sayılmasına ve göçmenlere karşı tepkilerin grupların zihninde meşru bir zemine oturması gibi istenmeyen sonuçlara yol açmaktadır.

Ayrıca medyanın göçmenlere yönelik haber dili, olayları aktarış biçimi toplumun göçmenlere karşı tutumunu etkilemektedir. Olayların aktarımında negatif, nefrete

dayalı ya da ötekileştirici dil kullanımı taraflar arası gerginliğin, önyargının ve kaygının artışıını desteklemektedir. Günümüzde sosyal medyanın gücünün bu minvalde kullanılması, doğruluğu olmayan bilgilerin hiçbir sorgulama yapılmadan paylaşımı ve yayılması sonucu insanlar göçmenlerle ilgili farklı algılara sahip olmakta ve onları potansiyel sorumlular olarak görmektedirler. Bugün Türkiye’de Suriyeliler ile ilgili sosyal medya paylaşımlarına bakıldığında grupları yanlış bilgilerle nefrete dayalı söylemler üretmeye iten faktörleri gözlemek oldukça kolaydır. Bununla ilgili yapılan çalışmalar da bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerle ilgili olarak Özdemir ve Öner-Özkan (2016) “Türkiye’de Sosyal Medya Kullanıcılarının Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Sosyal Temsilleri” adlı çalışmalarında sosyal medya kullanıcılarının Suriyeliler ile ilgili olumsuz bir algıya sahip olduklarını bunun sebebinin de gazetelerde Suriyelilerle ilgili yapılan haberlerin negatif bir tutum içermesi olduğunu belirtmektedirler.

Sonuç

Dünyada toplumsal hareketlere bağlı olarak değişen yapılara bakıldığında göç’ün toplumsal değişime yön veren en temel hareketlerden biri olduğu açıktır. İnsanlığın tarihi kadar eski olan bu sosyal hareketlilik aynı zamanda bu uzun süreçte nitelik ve nicelik anlamında da değişime uğramış, bu nedenle de toplumsal etkileri çok daha geniş alanlarda etkili olmaya başlamıştır. Bugün göç çalışmalarına bakıldığında kullanılan kavramların ve teorilerin de bu değişime paralel olarak değişiklik gösterdiğini görmek mümkündür. Dünün kavramları artık bugünün göç tecrübelerini açıklamada yetersiz hale geldiğinden sürekli olarak yeni ve daha mikro ölçekte teorilerin oluşması kaçınılmazdır. Her göç tecrübesinin kendine has birtakım özellikleri ve sonuçları olduğu gerçeği aslında bu mikro düzeyde, yerele özgü yöntem ve teorilerin dahası kavramların oluşmasını da açıklamaktadır. Göç tarihin her döneminde var olmuş ve özellikle küreselleşme ve modernleşme ile beraber ulus devletler ve milliyetçiliğin gelişimi bağlamında daha da görünür hale gelmiştir. Aynı zamanda bir sorun olarak algılanmaya başlaması da aslında yine benzer sebeplerle örtüşmektedir. Sanayileşme döneminde göçün ve dolayısıyla göçmenlerin karşılanma biçimi ile bugün göçe ve göçmenlere yüklenen anlamlar, onlara bakış açısı ve tutumlar oldukça büyük farklılıklar da göstermektedir. Bugün yaşanan zorunlu göçmenlik, mültecilik, sığınmacılık durumu, kırsal ve kent arasındaki itici ve çekici faktörlerle açıklanan göçün sahip olduğu niteliklerden çok daha farklı niteliklere sahiptir. Sanayileşme döneminde kendilerine ihtiyaç duyulduğu için “çiçeklerle karşılanan” göçmenlerin bugün önlerine çekilen tel örgülerle sınırları aşmaları engellenmektedir. Aslında bu göçmen karşıtı politikalar başlı başına göçmenlere yönelik nefretin, şiddetin ve ırkçı hareketlerin de nedenlerinden biridir. Göçmenlerin var oldukları toplumla bütünlük sağlayamamaları, toplum tarafından kabul edilmemeleri ya da sosyal olarak dışlanmaları, onları kent yaşamının birer parçası olamadıkları için kapalı gruplar halinde yaşamaya mecbur

bırakmaktadır. Temel hak ve özgürlükler açısından ya da yalnızca insani anlamda değeriendirildiğinde bile bugün göçmenlere yönelik olumsuz tutumun desteklenmesi mümkün değildir. Çünkü toplumsal bütünleşme süreci bir bütün olarak düşünölmeli ve göç gerçeğinin tarihi süreç de göz önüne alınarak önünün kesilemeyeceğı düşünöldüğünde atılması gereken en önemli adımın daha yapıcı, bütünleştirici ve uygulanabilir göç ve göçmen politikaları oluşturmak olduğı açıktır. Göç toplumsal alanda insani bir gerçeklik olarak tüm toplumların ve hükümetlerin yüzleşmesi gereken bir mesele olarak ortada durmaktadır. Yalnızca sayısal olarak bakıldığında bile dünya üzerindeki göçmen sayılarının artışı bu hareketin doğru yönetilmeye çalışılmasının önlemeye yönelik çalışmalardan daha fazla önem arz ettiğini ortaya koymaktadır.

Bildirimler

Çıkar çatışması: Yazar, bu makalede çıkar çatışması olmadığını bildirmiştir.

Finansal destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almamıştır.

A Review of Social Integration in the Migration Process in Relation to the “Other”

Kübra Alarçin¹
Kırkırelı University

Abstract: Migration movements in the world have continued to increase with the effects of globalization. When looking at the history of migration from past to present, both the characteristics of migrants and non-migrants and the host societies’ and states’ points of view on immigration and immigrants have changed considerably. How the basic dynamics of the relationship with the “other” affect the process is important in achieving harmony and integration between immigrants and non-immigrants. How do changes in the perceptions of immigrants affect the integration process? The main purposes of this study are to analyze basic views on how inter-subjective harmony in the migration process is achieved and to reveal the responsibility of institutions in this process.

Keywords: social integration • adaptation • acculturation • otherness • migration

1 **Correspondence:** Kübra Alarçin (PhD), Department of Sociology, Kırkırelı University, Kırkırelı Turkey.
Email: k.hidiroğlu@gmail.com

To cite this article: Alarçin, K. (2020). A review of social integration in the migration process in relation to the “other”. *Toplumsal Değişim*, 2, 67–81.

Although the history of migration is as old as history itself, migration in the sense that is discussed today clearly possesses a very different quality than former migration movements. The concept of migration is defined as an act of displacement, generally referring to the transition from one place to another. When looking at definitions related to the concept of migration, particularly in the literature, this emphasis can be seen to stand out in many definitions. Explaining this displacement has been attempted over the characteristics that initiate and encourage migration, the positive or negative qualities of the homeland and county being migrated to that Everett Lee (1966) called push and pull factors. Certainly migration is basically an act of displacement, but location change alongside many variations is seen to have emerged in this process here. Therefore, when migration is viewed only as an act of displacement, it just refers to a change of location, which would be an entirely incomplete definition. Although migration studies have not been taken back as far as migration itself, migration studies, especially in terms of concepts and theories, also need to constantly be renewed in parallel with the changes and transformations in the world since the days when the first studies started to be done. This is because the world has many different conditions, quite different from the conditions of the time when Ravenstein (1885) penned *The Laws of Migration*, and even for this reason alone the immigration laws that have been created at specific times remain insufficient at explaining the causes of migration movements and migration routes that have displayed different characteristics in the face of changing conditions. How sufficient are the migration movements that economic-based theories in particular have tried to explain though push and pull factors at explaining refugee movements, asylum seekers, and immigrants taken under the scope of protection, which are some of the greatest problems of the period we live in today? While the factors affecting a migration movement may only be economic when addressed as a whole, one can see that many of the migration movements we actually witness these days are shaped by many variables. Apart from discussions about globalization itself, many cases related to globalization are seen to have an effect on the number of changes that the characteristic features of many migration movements in the world also exhibit. Reaching greater distances in less time becoming easier, the steps bursting out in the field of technology, and moving from place to place becoming easier are the developments leading masses to new appealing areas. All of these are in fact the basic reasons underlying migration's increased rate and direction to many more and newer routes. At the same time, the impressive role of the modernization movement is also quite clear –especially when understood with reference to a process constructed on the “other”. In this sense, the close relationship it has with nationalism also makes the impact modernization has had on migration movements all the more meaningful. The rise of nation states and nationalism are seen as having provided the opportunity for boundaries to become more pronounced and the distinction of “I” and “other” to be

able to be made with a more precise language over specific qualities. This situation possesses an important position in terms of its impact on the location and perception of immigrants, because one of the most important of the basic determinants in the process between immigrant and non-immigrant groups or individuals is the state of being the "other" with respect to one another. This "otherness" also directs the relationship with immigrants from the first encounter. The fears, concerns, and mistrusts for one another, and distances in modern life actually appear in much clearer forms toward immigrants in everyday life. This is in fact because they have a position of "other" that is also greater than those who are "others" in social life. They are twice as foreign and are seen as possessing all the concerning potentials of modern life. This perspective can be said to be quite related to modernization concepts such as individualization, risk, security, concern, and anxiety.

When looking at the migration movements experienced in the world, the altering and transformative effects of these movements on societies is seen quite clearly. When considering the increasing speed of migration, one can in fact say that these effects have been seen in more social spheres in shorter times. Just as the dizzying speed of the world is impactful in all areas, migration as a humanitarian movement has also increased its speed in parallel with this. For this reason, communities anymore need to host migrant groups. This also means the number of people involved in migration will increase with increases in the existing number of immigrants, because while immigrants are affected by the individuals and groups they encounter in the process of migration itself, they also simultaneously affect the individuals and groups with which they come in contact. According to official figures from the United Nations, 258 million immigrants in the world are mentioned to live in countries other than where they were born. This also means that we seem to have too many reasons to say that this age in which we live is an age of migrations. Yet at the same time this age can also be seen as an age of otherizing for these immigrants. When looking at the negative attitudes and behaviors that are assumed toward immigrants over the world, the unwanted, estranged, and others of today can be said to be immigrants. On this point, understanding the basic dynamics of the relationship between immigrants and the host society and providing social integration are important, because immigration continues to have increased in speed from the past to the present and will also always exist after this. In terms of being an issue that increasingly concerns more and more people, these encounters becoming more consistent needs to be considered over the possible ways of sharing space. From this perspective, the process of acculturating encounters between immigrant and non-immigrant groups occurs through the processes of social cohesion and integration. When debating migration's current situation, considering every migration experience to contain a number of its own features that are unique in this sense and studying the process of these encounters at the micro-level by also observing its unique base dynamics are important.

Acknowledgements: This is an extended abstract of the article entitled “Göç sürecinde sosyal bütünleşme olgusunun ‘öteki’ ile ilişki bağlamında değerlendirilmesi” published in *Toplumsal Değişim*.

Conflict of interest: The author declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grand support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Algan, Y., Bisin, A., & Verdier, T. (2012). Introduction: Perspectives on cultural integration of immigrants. In Y. Algan, A. Bisin, A. Manning, & T. Verdier (Ed.), *Cultural integration of immigrants in Europe* (pp. 1–49). Oxford University Press.
- Bauman, Z. (2010). *Sosyolojik düşünmek* (A. Yılmaz, çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011). *Yaşam sanatı* (A. Sarı, çev.). Versüs Kitap.
- Belge, M. (2001). *Tarih boyunca yemek kültürü*. İletişim Yayınları.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5–68.
- Berry, J. W. (2009). Living together in culturally-plural societies: Understanding and managing acculturation and multiculturalism. In S. Bekman, A. Aksu Koç (Eds.), *Perspectives on human development, family, and culture* (pp. 227–240). Cambridge University Press.
- Berry, J. W., Kim, U., Power, S., Young, M., & Bujaki, M. (1989). Acculturation attitudes in plural societies. *Applied Psychology*, 38, 185–206. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1989.tb01208.x>
- Berry, J. W., & Sam, D. L. (1996). Acculturation and adaptation. In J. W. Berry, M. H. Segall, & Ç. Kağıtçıbaşı (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology: Social behaviour and applications* (pp. 291–326). Allyn and Bacon.
- Buck, N. (2005). Social cohesion in cities. In N. Buck, I. Gordon, A. Harding, & I. Turok (Eds.), *Chancing cities: Rethinking urban competitiveness, cohesion and governance* (pp. 44–61). Palgrave.
- Castells, M. (2013). *Enformasyon çağı: Ekonomi toplum ve kültür* (Ağ Toplumunun Yükselişi, 1. C., E. Kılıç, çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Flaskerud, J. H. (2007). Cultural competence column: Acculturation. *Issues in Mental Health Nursing*, 28(5), 543–546.
- Gedik, E. (2010). Almanya’da “öteki olmak, “öteki” kalmak”. *Folklor/Edebiyat*, 16(62), 41–68.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji* (H. Özel ve C. Güzel, çev.). Ayraç Yayınları.
- Glazer, N., & Moynihan, D. I. (1970). *Beyond the melting pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City* (2nd ed.). MIT Press.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in American life*. Oxford University Press.
- Handling, O. (1973). *The uprooted* (2nd ed.). University of Pennsylvania Press.
- Nagel, C. R., & Staeheli, L. A. (2008). Integration and the negotiation of ‘here’ and ‘there’: The case of British Arab activists. *Social and Cultural Geography*, 9(4), 415–430.

- Özdemir, F. ve Öner-Özkan, B. (2016). Türkiye’de sosyal medya kullanıcılarının Suriyeli mültecilere ilişkin sosyal temsilleri. *Nesne Psikolojisi Dergisi*, 4(8), 227–245.
- Özer, Y. (2015). *Uluslararası göç ve yabancı düşmanlığı*. Derin Yayınları.
- Peters, K. (2011). *Living together in multi-ethnic neighborhoods: The meaning of public spaces for issues of social integration*. Wageningen Academic Publishers.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme, toplum kuramı ve küresel kültür* (Ü. H. Yolsal, çev.). Bilim ve Sanat.
- Sam, D. L. (2006). Acculturation conceptual background and core components. In D. L. Sam & J. W. Berry (Eds.), *Cambridge handbook of acculturation psychology* (2nd ed., pp. 11–26). Cambridge University Press.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji düşüncesinin özünde öteki ile ilişki* (A. Sönmezay, çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve kültür* (T. Birkan, çev.). Metis Yayınları.